

Płaczki i thanatose ręką mistrza i kamieniarza prostego zrobione... Nagrobki figuralne na polskich mogiłach obecnego pogranicza polsko-ukraińskiego. Wybrane zagadnienia

Referat obejmuje wyniki badań dotyczących ikonografii i atrybucji figuralnej rzeźby sepulkralnej na polskich mogiłach na terenie przygranicznym obecnej Ukrainy. Opracowanie powyższego zagadnienia było możliwe dzięki materiałowi zgromadzonemu podczas inwentaryzacji cmentarzy w rejonie mościskim, samborskim, starosamborskim, jaworowskim i żółkiewskim w latach 2006–2014.

Stare cmentarze w obecnym rejonie pogranicza polsko-ukraińskiego, na których znajdują się polskie mogiły, są bardzo różne, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę elementy znakujące mogiły. Dębowe krzyże porozpadały się, ich miejsce zajęły krzyże z rur, rzadziej zachowały się odlewane z żeliwa; wśród chwastów odszukać można płyty nagrobne, krzyże na postumentach – z piaskowca i z cementu – obeliski, grobowce... Z rzadka jedynie, i to niekiedy w miejscach zaskakujących, świadczących o niegdysiejszej randze miejscowości, odnaleźć można kaplice i okazałe grobowce oraz nagrobki figuralne, niekiedy z zachowaną inskrypcją. Napisy w kamieniach pozostały, jeśli nie uszkodził ich czas lub ręka wandal, natomiast większość tablic skuto, zaś te z kolorowych metali przetopiono...

Nagrobki figuralne to przeważnie Madonny, rzadziej Chrystus czy święci Józef lub Krzysztof; zupełnie sporadycznie zaś występują płaczki-żałobnice, zasmucony wdowiec lub anioł śmierci – Thanatos. Mogiły dzieci zdobią wizerunki maleństw, aniołków albo Dzieciątka Jezus. Łącznie pozostało takich figur kilkadziesiąt, różnej klasy artystycznej. Podczas badań udało się zidentyfikować większość pomników, określić ich ikonografię i przypisać, o ile nie były sygnowane, warsztatom. Na tej podstawie wyłoniono grupę nagrobków z profesjonalnych pracowni lwowskich, przemyskich oraz z innych ośrodków. Udało się też w wielu przypadkach zidentyfikować autorów figur: Antona Schimsera, Paula Eutelego, Henryka Periera, Ferdynanda G. Majerskiego, Franciszka Langerę, Aleksandra Króla i in.

Oddzielną grupę stanowią nagrobki o cechach ludowości pochodzące z Brusna, gdzie znajdował się kamieniołom wapienia. Kamieniarze bruśnieńscy wykonywali na miejscu nagrobki zarówno dla Polaków, jak i Rusinów. Są one charakterystyczne i dają się łatwo wyróżnić zarówno ze względu na tworzywo, jak i powielane przez wieki wzory ikonograficzne.

Stan badań dotyczący omawianego zagadnienia jest śladowy – nie powstała dotychczas żadna większa publikacja naukowa na temat rzeźby sepulkralnej na cmentarzach w rejonie pogranicza. Autorka publikuje systematycznie wyniki badań w postaci artykułów, w tym naukowych, jednak są one niewystarczające dla znajomości złożonej tematyki przedmiotu.